O victorie a exilului românesc: Alexandru Ciorănescu (1911-1999)

Adrian PORUCIUC

Acest scurt articol este de fapt o combinaţie de eseu şi raport (de tipul celor care se fac de obicei după o deplasare de studii). Titlul de mai sus (în versiune engleză) a fost purtat de o prelegere improvizată cu ocazia deplasării mele în Tenerife, în cadrul programului Socrates. În mai 2007 aveam programate mai multe prelegeri la Universidad de La Laguna (ULL), printre care şi una privitoare la versiunea românească a dicţionarului etimologic al lui Ciorănescu. Gazda şi ghidul meu în La Laguna, anglistul şi hispanistul Pedro Leal Cruz, mi-a solicitat o a doua prelegere despre Ciorănescu, pe care s-o ţin studenţilor săi de la studii pedagogice. Faptul că Ciorănescu era atât de cunoscut în Canare a fost pentru mine o foarte plăcută surpriză [1].

Am plecat în Tenerife cu intenţia de a mă prezenta în primul rând ca lingvist cunoscător (în amănunt) al singurului dicţionar etimologic complet al limbii române. Dar, pe parcursul celor zece zile petrecute în La Laguna, mi-am dat seama că ştiam mult prea puţine lucruri despre personalitatea extrem de complexă a lui Ciorănescu[2], ca şi despre faptul că în Canare el este considerat erou naţional. M-am simţit, prin urmare, obligat să mă documentez la faţa locului: despre studiile liceale ale lui Ciorănescu (la Liceul „Spiru Haret" din Bucureşti, unde a şi debutat, în 1926, în revista liceală „Vlăstarul", înfiinţată chiar de fratele său, Ion Ciorănescu); despre studiile sale la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii Bucureşti (unde, printre alţii, i-a avut profesori pe Ovid Densusianu şi pe Nicolae Iorga); despre doctoratul său la Sorbona (unde a susţinut teza *L'Arioste en France* în 1939); despre funcţiile sale, de lector de literatură română la Lyon (1939-1940), ataşat al Legaţiei române din Paris (1940), director al Teatrului Municipal din Bucureşti (1944-1945), consilier cultural al aceleiaşi Legaţii române din Paris (1946), din ultima poziţie el trecând, prin destituire (1947), în cea de exilat. Din Franţa, Ciorănescu a ajuns în Tenerife, unde şi-a găsit o a doua patrie.

Profesorul Pedro Leal Cruz, menţionat mai sus, vizitase deja Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", tot în cadrul schimburilor Socrates, ocazie pentru a ne relata că pe Alejandro Cioranescu[3] îl avusese profesor de limba franceză la Universidad de La

[1] După revenirea mea din Tenerife, nu am mai fost surprins când, în iulie 2007, un canarez venit la Iaşi (ca participant la cursurile de vară *România – Limbă şi civilizaţie* organizate la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza") s-a arătat fericit de descoperirea versiunii româneşti a dicţionarului Ciorănescu, pe care îl consultase acasă, în versiunea spaniolă.

[2] Cât am stat în La Laguna, ca şi după întoarcerea la Iaşi, am mai acumulat unele date relevante (inclusiv de pe internet) despre activitatea celui care, în *Wikipedia*, este prezentat ca: „autor, comparatist, diplomat, director literar, dramaturg, enciclopedist, eseist, istoric, lingvist, poet, prozator, scriitor român ce a trăit în exil între 1946 şi 1999".

[3] Ne putem da seama de unele probleme de identitate pe care le-a avut auto-exilatul Ciorănescu chiar şi din cele trei versiuni ale numelui cu care şi-a semnat operele: *Alexandru Ciorănescu, Alejandro Ciorănescu, Alejandro Cioranescu*. Din datele biografice publicate pe internet aflăm că numele originar al familiei sale a

BDD-V2513 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:47:45 UTC)

Laguna, în anii ‘60. Printre cei care l-au cunoscut personal pe Ciorănescu, aveam să-l aflu (tot în mai 2007) şi pe hispanistul Ernesto Gil López, profesor la Departamento de Filología Española, Faculdad de Filología (ULL). Printre altele, Prof. Gil López şi l-a amintit pe Ciorănescu ca pe un profesor foarte temperamental, care nu numai că ştia multe, dar şi cerea multe de la ceilalţi.

După aterizarea pe aeroportul Tenerife-Norte am achiziţionat o hartă a zonei din insulă care cuprinde atât La Laguna (un foarte bine conservat oraş colonial), cât şi capitala, Santa Cruz de Tenerife. Din întâmplare, chiar la prima privire aruncată asupra acelei hărţi, am descoperit că în capitala insulei există o stradă cu numele *Alejandro Cioranescu*, paralelă cu bulevardul *General Franco*[4]. Mai mult, la prima mea plimbare prin Santa Cruz, am dat nu doar de strada respectivă, ci şi de un mare şantier pe care se înalţa, chiar în centrul oraşului, o super-modernă (sau postmodernă?) bibliotecă ce va purta numele *Alejandro Cioranescu*. Aceste onoruri i-au fost acordate post-mortem lui Ciorănescu mai ales pentru scrierile sale privitoare la istoria Insulelor Canare şi la implicarea canarezilor în procesul colonizării Americii de Sud. În librăria din campusul ULL am găsit, pe lângă voluminoasa „biografie a unui comparatist” recent publicată de Lilica Voicu-Brey (cu referire la cea mai importantă parte din activitatea lui Ciorănescu în domeniul ştiinţei literaturii), un foarte elegant volum, *Mixtura Anecdótica Canariana*, publicat de Ciorănescu în 1997. Prin prezentări miniaturale şi prin reproduceri de documente, Ciorănescu face o trecere în revistă a unor figuri din istoria Canarelor, de la vitejii conducători ai băştinaşilor *guanches* (Maninidra, Acaimo, Caconaimo), la victimele inchiziţiei din secolele XV-XVI, şi la „Canarios que pasan a América”.

Ajungând să iau cunoştinţă de asemenea lucruri, înainte de prima mea prelegere la ULL, am putut să-mi re-orientez mesajul, astfel încât să ofer audienţei din La Laguna amănunte mai puţin cunoscute localnicilor, adică aspecte cu precădere româneşti din biografia lui Ciorănescu. I-au interesat „întoarcerile” sale în România, după 1990, aşa cum sunt ele redate pe scurt în materialele care deschid ediţia românească a dicţionarului. La sfârşitul ultimei mele prelegeri la ULL, am donat un exemplar din acea ediţie biblotecii universităţii locale, ocazie cu care am menţionat şi ultima propoziţie din prefaţa lui Ciorănescu la *DER*: „Către Universitatea din La Laguna, care, prin intermediul Secretariatului său de Publicaţii, s-a angajat la o întreprindere grea sub toate aspectele şi nu a pregetat să o ducă la bun sfârşit, de-a lungul atâtor ani de străduinţă constantă, se îndreaptă acum, în final, întreaga gratitudine a autorului”.

Cei mai mulţi dintre participaţii la prelegerile mele din La Laguna ştiau deja că *Diccionario Etimológico Rumano* al lui Ciorănescu apăruse mai întâi sub forma celor şapte fascicole publicate la ULL (1958-1959), în seria „Biblioteca Filológica”. Am menţionat, în prelegeri, că deplasările făcute de bătrânul Ciorănescu în România după 1990 au avut ca scop principal organizarea publicării dicţionarului său în limba română. Bineînţeles, am fost întrebat de localnici cum se face că abia după aproape jumătate de secol de la prima ediţie a putut primul „dicţionar etimologic integral al limbii române”

fost de fapt *Cioran* (nume pe care tatăl său – director al şcolii primare din comuna natală, Moroeni, Dâmboviţa – l-a schimbat în *Ciorănescu*).

[4] Canarezii sunt toleranţi cu amintirea lui Franco. Printre altele, am văzut un anume monument care, chiar dacă e acoperit de graffiti anti-franchiste, a rămas în picioare, într-o pădure din apropierea oraşului La Laguna (pe traseul spre Teide, cel mai înalt munte-vulcan din … Spania). Acel monument marchează locul unde a luat naştere (într-o întrunire secretă) mişcarea naţionalistă condusă de Franco.

BDD-V2513 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:47:45 UTC)

să fie editat şi în ţara natală a autorului. După ce mă pregătisem să vorbesc „la obiect", despre calităţile şi defectele dicţionarului, am fost obligat să mă refer mai ales la ciuma comunistă care a alungat din ţară oameni ca Ciorănescu. Am făcut-o, totuşi, cu destulă prudenţă, având în vedere că şi pe unele ziduri din La Laguna am văzut secera şi ciocanul pe afişe electorale ale unui minuscul partid comunist canarez (care participa la alegerile locale). Cred că am reuşit să conving audienţa din La Laguna că Franco al lor n-a făcut atâta rău spaniolilor cât au făcut Dej şi Ceauşescu românilor. Am menţionat, în sfârşit, şi ce recepţionasem eu despre Ciorănescu pe când eram tânăr asistent şi tocmai dădusem (la Biblioteca Centrală Universitară din Iaşi) peste fascicolele spaniole ale *DER*: când am comunicat „descoperirea" mea unui cunoscut filolog ieşean (format în perioada stalinistă), remarca sa – însoţită de un zâmbet dispreţuitor – a fost că n-ar trebui să-mi pierd vremea cu „ăla care a furat notiţele lui Candrea când a fugit din ţară".

În ultima zi a şederii mele în Tenerife, Don Pedro (care îşi zice şi „Petrică" de când s-a apucat să înveţe româneşte) m-a dus cu maşina, pe nenumărate serpentine, până la ţărmul de apus al insulei. La Bajamar, nu am izbutit să detectăm casa în care a murit Ciorănescu, cu faţa spre America, la 25 noiembrie 1999.

A Victorious Romanian Exile: Alexandru Ciorănescu (1911-1999)

This text - with a title that can be approximately rendered in English as "A victorious Romanian exile: Alexandru Ciorănescu (1911-1999)" - is not a scientific article proper, but rather a combination of essay and travel-report. It reflects this author's recollections of his Tenerife experience of May 2007. As Socrates visitor of Universidad de La Laguna, he had the opportunity to discover that the Romanian exile Alexandru Ciorănescu (known to ULL people as Alejandro Cioranescu) was not simply the author of the first complete etymological dictionary of Romanian (first published in Spanish), but a national hero of Islas Canarias, about whose history he wrote with passion and understanding.

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi
România

BDD-V2513 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:47:45 UTC)

BDD-V2513 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:47:45 UTC)